

Oppilaita tuli kautta Vienan-Karjalan **Kuusamon kansanopistokurssit** **1908—1909 täydellinen menestys**

Vienankarjalaista nuorisoa saapumassa Kuusamon ensimmäisille kansanopistokursseille kevähangilla 1908. Taustalla pitäjän vanha kirkko.

Sortovuosien aikaan marraskuun 27. pnä 1907 iltamyöhällä kokoontui kymmenkunta Vienan Karjalaisten Liiton jäsentä ja muuta Karjalan asian harrastajaa, varovaisuussyistä yksitellen, tohtori O.A. Hainarin asuntoon Helsingissä.

Tapaamisen aiheena oli kansallisen valistustyön jatkaminen Vienan-Karjalan nuorison keskuudessa. Hyvin alkuun lähteneet kansankieliset koulut oli lakkautettu eivätkä jatkam mahdollisuudet näyttäneet hyviltä: tsaarivalta kiristi otettaan ja urkkijoita vilisi kaikkialla.

Pitkään asiaa puntaroitiin. Parhaaksi mahdollisuudeksi nähtiin kansanopistokurssien tapaiset opintotilaisuudet, joilla annettaisiin alkuopetusta oppilaiden kehityskannan mukaan. Tätä hanketta päätettiin ryhtyä ajamaan yhdessä Pohjois-pohjalaisen osakunnan kanssa.

Ensimmäiset kurssit toivottiin järjestettäväksi Kuusamossa jo tulevana talvena. Kuusamossa siksi, että sieltä yhteydet rajantakaiseen Karjalaan olivat läheiset. Sitäpaitsi liitolla oli Kuusamossa tarmokas edustaja, Helsingin tapaamisessakin mukana ollut kauppias Paavo Ahava. Hänestä tulikin hyvä yhteyshenkilö.

Helmikuun alussa 1908 saapui odotettu kirjelmä osakunnasta, kertoo Paavo Ahava myöhemmin noita aikoja muis-

tellessaan. Osakunta ilmoitti päättäneensä toimeenpanna huhtikuun alussa kaksi kuukautta kestävätkä kansanopistokurssit Kuusamossa sikäli kuin oppilaita ilmaantuu riittävästi. Samalla pyydettiin hankkimaan sovelias huoneisto kurssia varten.

Oppilaiden saaminen ei ollut suurikaan ongelma, kun asialla oli Karjalan Paavo. Hän pani sanan kiertämään rajan takana ja vienalaisnuoria saapui määräpäivänä Uhtuan, Pistojärven ja Kiestingin kunnista yhteensä 37. Suunnilleen saman verran oli kurssilaisista paikkakuntalaisia.

Kansanopistokurssit aloitettiin maaliskuun 1. pnä ja ne pidettiin Kuusamon käräjätuvassa, jonka Ahava oli järjestänyt käyttöön. Johtajana toimi maist. Kaarlo Sovijärvi ja opettajina yo. Matti Pöyhönen, opettaja Vasili Vaara, rouvat Siiri Viljakkala ja Airi Valtavaara sekä neidit Alina Korhonen ja Saimi Raistakka.

Kurssista tuli täydellinen menestys. Tämä käy ilmi mm. maist. Sovijärven kertomuksesta, jossa hän innostuneena sanoo:

”Kun kurssit aloittivat toimintansa, huomattiinkin, että tämän tapainen yritys Kuusamossa oli tervetullempi kuin rohkeintaan mielikuvitus pääkaupungissa olisi uneksinnut. Jo ensimmäisenä päivänä ilmoittautui yli 60 oppilasta ja niiden jou-

kossa kokonaista 37 karjalaista... Mitä tämä todistaa? Ainoastaan sitä ilahduttavaa tosiasiaa, että täällä kaukana Pohjojan karuilla kankailla, korkeiden tunturien kupeella elää myöskin sitä valpasta, valistusta janoavaa Suomen kansaa, joka osaa panna arvoa tällaisille yrityksille."

Kurssin loppuvaiheessa vienankarjalaiset oppilaat järjestivät paikkakunnalla asuvien heimolaistensa avustamana ill-taman, jossa nähtiin mm. karjalaiset häämenot. Se oli pari tuntia kestävä esitys, joka oululaisen Kalevan mukaan "sujui mestarillisesti". Katsoja huomasi heti, että "kuvaelmaan osaa ottavien ei ollut tarvinnut lukemalla päntätä päähänsä, vaan että taito oli esittäjiin juurtunut kansansa elämäntavoista. Että tämä naivi esitys teki yleisöön, jota oli kertynyt huoneen täysi, kerrassaan hämmästyttävän vaikutuksen, todistaneekin, että seuraavana ja vielä sitäkin seuraavana päivänä kuului aina vaan juteltavan tuosta ihmeellisestä iltamasta".

Kurssit päättyivät kesäkuun 2. pnä järjestettyyn juhlaan. Vienalaisnuoret matkustivat kotikyliinsä tyytyväisin mielin.

Tyytyväisiä olivat kuusamolaisetkin, sillä jo kurssin lopetajaisissa monet olivat esittäneet toivomuksen, että jatkoa seu-

raisi heti seuraavana talvena.

Näin tapahtuikin. Kesän kuluessa ryhdyttiin valmistelutoimiin organisaattoreina Paavo Ahava ja Kaarlo Sovijärvi. Marttilan talon asuinrakennukset kunnostettiin kurssitiloiksi, toiseen luokkahuoneet, toiseen oppilaskoti ja ruokala.

Tammikuun 15. pnä 1909 aloitettiin toiset, nyt neljä kuukautta kestävä kansanopistokurssit. Vienankarjalaisia oppilaita tuli nyt lähes 40, puolet tyttöjä, puolet poikia. Kuten ensimmäisenkin kurssin aikana Vienan Karjalaisten Liitto avusti tulijoita matkakulujen, muonituksen ja majoituksen osalta.

Kansanopisto perustetaan

Kuten hanketta suunniteltaessa oli toivottu, kansanopistokurssit johtivat pysyvän kansanopiston syntyyn. Itä-Pohjanmaan (sittemmin Kuusamon) kansanopisto aloitti toimintansa syksyllä 1909. Se säilytti pitkään rajaseutuopiston luonteensa. Karjalan kohtalonvuosien aikaan 1921—22 Vienan-Karjalasta lähtöisin olleiden oppilaiden määrä oli jopa suurempi kuin paikkakuntalaisten.

S.V.

Pieniä muisteluksia Kuusamon kansanopiston alkuvuosilta

Uhtualaisyntyinen Risto Tikanoja (s. 1896), joka muutti Kuusamoon v. 1918, on ollut oppilaana Kuusamon Kansanopistossa v. 1909. Hän on kertonut, että kurssiaikana oltiin Kuusamossa koko talvi niin, että kotona ei käyty edes joululoman aikana. Opiskelu oli ilmaista, samoin asunto ja ruoka Kuusamossa. Karjalainen opettaja Arhippa Gauriloff antoi erityisopetusta sellaisille karjalaisille oppilaille, joiden lukutaito oli heikko.

Risto Tikanoja

Riston muistin mukaan karjalaisia oppilaita oli hänen kursillaan n. 60—70, suurin osa Uhtualta. Oli siellä muualtakin mm. Tsiikosen poika Jyväskyläelta, pari poikaa Tuhkalasta ja Kämpälästä Kämpälän Janne. Myöhemmin karjalaisia tuli vähemmän, kun vapaapaikkojen määrä väheni ja maailman sotaan vietiin jopa 17-vuotiaat pojatkin. Lisäksi venäläiset viran-

omaiset katsoivat karsaasti Vienan Karjalaisten Liiton valistustoimintaa. He kehoittivat menemään Arkangelin seminaariin.

Silloin, kun ensimmäisellä kurssilla vuonna 1908 olleet oppilaat palasivat Kuusamosta, heitä vastaan lähdettiin hevosilla Uhtuan ja Malvian välille. Riston mukaan sillä kurssilla oli karjalaisia oppilaita ainakin 30.

□ □ □

Taimi Ahonen, joka on syntynyt Uhtualla vuonna 1885 ja muuttanut Kuusamoon helmikuussa 1922, on ollut Kuusamon Kansanopistossa kurssilla 1910—1911.

Taimi oli ollut Kuusamossa Paavo Ahavalla apulaisena. Ahavan renki Matti Riikola oli opettanut hänelle kirjaimet. Taimi halusi oppia enemmänkin ja niinpä hän päätti pyrkiä kansanopistoon. Hän kävi kolmena iltana opiston johtajattaren luona lukukuulusteluissa. Lukutaito todettiin niin hyväksi, että hän pääsi seuraavana vuonna opistoon. Silloin oli opistossa Karjalasta neljä tyttöä ja kolme poikaa, tytöt Uhtualta, pojat Kiestingistä.

Kuusamo merkittävä Vienan pakolaisten vastaanottopaikka

Kun Itä-Karjala vuosina 1917—1922 aktiivisesti pyrki valtiolliseen autonomiaan, olot maassa olivat levottomat. Näinä vuosina tuli Suomeen karjalaisia pakolaisia yli 11 000 henkilöä. Näistä tuli Kuusamoon n. 3 000. Myös Suomussalmelle tuli n. 3 000, Lieksaan tuli n. 2 500, Kuhmoon n. 1 500 ja loput muualle. Vuoteen 1926 mennessä palasi takaisin kotikonnuilleen n. 4 000.

Kuusamon kautta tulleita pakolaisia avusti Itä-Karjalan pakolaisten huoltotoimikunta. Sen avustusten jakopaikkoina olivat Oulu, Taivalkoski, Kuusamo ja Kuusamon Poussunkylä.

Huoltotoimikunnan asiamiehinä toimivat: Kuusamossa kauppias Kaukoniemi ja Kotaniemi, Taivalkoskella työnjohtaja Mikko Niskasaari, Pudasjärvellä S. Arffman ja Palaniemellä Kalle Tyynelä (lähde, silloinen lehtijuttu, voi olla epätarkka).

Vuonna 1922 oli yli 12-vuotiaiden pakolaisten puolen kuu-kauden elintarvikeannos seuraava: ruisjauhoja 5 kg, silvaaa 500 g, kauraryyniä 750 g, sokeria 200 g, teetä 30 g.

Karjalan Sivistysseura päätti kesällä 1921 huolehtia Kuusamon pakolaisleirin vienalaisten sijoittamisesta muualle ja avustaa opiskelevaa pakolaisnuorisoa.

Taistelujen aikana vienalaismiehiä kulki rajan yli edestakaisin. Kerrotaan, että vuonna 1922 lähti Kuusamon Kansanopistossa opiskelevista vienalaisista neljä poikaa mukaan taisteluihin.

Lokakuussa 1918 Kuusamossa olleet pakolaiset pitivät kokouksen, jossa he päättivät tehdä esityksen Suomen hallitukselle (Itä-Karjalan toimituskunnan kautta), että tämä sallisi vianankarjalaisten vapaasti kulkea rajan yli, myöntäisi oleskeluluvat Suomeen ja järjestäisi elintarvikeavustusta takaisinpaluuseen saakka. — Ulkovaltojen, etenkin Englannin, hallituksille päätettiin esittää vaatimus, että vieraat joukot pitäisi poistaa Vienan Karjalasta. — Kajaanissa 27.10.1918 pidettävään Karjalan Sivistysseuran kokoukseen valittiin Kuusamon edustajiksi G. Tichanow, Y. Partojew ja Pekka Potapow sekä varalle Andrei Potapow. — Kokouksessa perustettiin Kuusamon toimikunta, johon valittiin jäseniksi I. Kaukoniemi, T. Ahava, Stepan Jakolew ja Iivana Ahava.

Kokouksessa johti puhetta Ivan Tichanow ja pöytäkirjan teki Feodor Pällijew.

Kurssilaisten mietelmiä v. 1908

Eetu T u o r i l a Kuusamosta, kansanopistokurssin 1908 oppilas kirjoitti kurssin aikana kansanopiston tarpeellisuudesta paikkakunnalla seuraavasti:

Olisiko ja minkätähden pysyväinen kansanopisto tarpeellinen Kuusamossa?

Täällä Lapin raukoilla rajoilla, poloisilla pohjan mailla, jossa kansa taistelee pyryä ja pakkasta vastaan, on se hyvin tietämätöntä, ja aineellisen toimeentulonsa vuoksi usein tietämättömyydessään synnyttää heimoansa vianankarjalaisia vastaan aiheutonta heimousvihaa ja täällä rajamailla se varsinkin ilmenee hyvin räikeänä. Ja sentähden varsinkin toivovat nämä rajantakaiset hyvin hartaasti, että tänne saataisiin pysyväinen kansanopisto niin että molemmin puolin tultaisiin

00170 HELSINKI
Liisankatu 29

70100 KUOPIO
Kauppak. 55—57
Puh. 971-112 712

80100 JOENSUU
Siltakatu 18

**Ortodoksisen kirjallisuuden,
ikonien, kirkollisten tarvikkeitten
ja lahjatavaroiden myynti.**

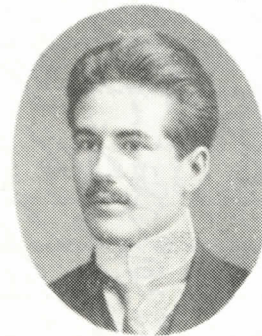
huomaamaan ne sukulaisuussuhteet, jotka ovat olemassa molempain heimojen välillä. Ja sitäpaitsi me suomalaiset olemme jonkun verran saaneet tietoa, mutta he eivät ole saaneet ainoakaan valonkipinää. Koetetaanpa vielä ehkäistä sitäkin vähää tietoa, jota he haluaisivat.

Siis on meidän velvollisuutemme ponnistaa kaikki voimamme siihen, että tänne saataisiin kansanopisto.

Paikkakunnallamme on jo muutamia alkeiskouluja niinkuin kiertokouluja ja kansakoulu, mutta näiden oppimäärää ei voi verrata siihen, mitä kansanopistossa saadaan. Siellä opetetaan kaikkea, mitä jokainen isänmaataan rakastava kunnan kansalainen välttämättä tarvitsee tietää.

Kansanopistokurssin opettajan vaarallinen retki Karjalaan

Kuusamon kansanopistokurssilla 1909 oli opettajana mm. ylioppilas Lauri H a n n i k a i n e n. Toukokuun lopulla hän lähti Vienan puolelle kasvienkeräysretkelle aikomuksena samalla koota vanhaa kansanperinnettä, loitsuja sekä lauluja.

Uhtualle saavuttuaan Hannikainen näytti ispravnikalle passinsa ja paperinsa, jotka olivat kaikki puolin kunnossa. Ei kuitenkaan kulunut kuin viikon päivät, kun Hannikainen sai tiedon, että samainen virkavallan edustaja oli usean miehen kanssa tulossa häntä vangitsemaan. Nähtävästi hänestä oli tehty perättömiä ilmiantoja.

Hannikainen oli pidättäjien tullessa juuri kylässä naapuritalossa. Sinne hän jäikin joksikin aikaa odottamaan, sai talosta lainavaatteet ja läksi sopivan tilaisuuden tullen karkuun. Samoiltuaan läpi metsien lähes 80 kilometriä hän vihdoin pääsi Suomen puolelle. Kasvikokoelmansa ja runomuistiinpanonsa hänen oli kiireisen lähdön takia pakko jättää Uhtualle.

Kuusamosta Hannikainen käveli Suomussalmen ja Kuhmoniemen kautta Nurmekseen ja sieltä kotiinsa Jyväskylään. (Näin uutisoi seuramme äänenkannattaja Karjalan Kävijä vuonna 1909).

□ □ □

Lauri Hannikainen oli lämmin Karjalan ystävä. Erityisen monipuolista oli hänen toimintansa karjalaisten asian auttamiseksi virallisella tasolla; hän toimi sihteerinä senaatin asettamassa ns. Karjalan koulukomiteassa, puheenjohtaja Itä-Karjalan toimikunnassa ja johti sittemmin Itä-Karjalan toimituskunnan poliittista osastoa. Vuonna 1919 Hannikainen oli Karjalan edustajana Versaillesin rauhankonferenssissa. Vianankarjalaisten liiton jäsen hän oli melkein sen perustamisesta lähtien.

Vuonna 1921 Hannikainen oli suomalaisen rajakomission jäsenenä merkitsemässä valtakunnan rajaa Petsamossa, Suenjelin erämaassa, kun osa seurueesta vajosi heikkoihin jäihin kohtalokkain seurauksin: Hannikaisen ruumis saatiin vedestä kolmen päivän kuluttua. Kuollessaan hän oli vasta 32-vuotias.

Kuusamon kansanopistokurssien vienankarjalaiset oppilaat v. 1908

Luettelosta ilmenee oppilaan nimi, kotikylä ja ikä. Kuten näkyy, oppilaista pidettiin hyvää huolta. Kaikki punnittiin kolmeen kertaan kurssin aikana, ja kun ruoka oli hyvää ja ravitsevaa, melkein jokaisen paino nousi tai pysyi vähintään samana.

Nimi	Kotikylä	Ikä vuotia	Paino kgr.		
			1 ^a	2 ^a	3 ^a
Oskari Tichanoff	Uhtua	14	33	33	33
Matti Spamajeff - Ahma	Sa.	14	33,5	34	34,5
Enokkina Kiekkijeff	"	14	35	35,5	35,5
Sivana Kiekkijeff	"	14	35,5	35,5	35,8
Alekssi Terentjoff - Terwo	"	15	37	36,5	37,5
Henja Bogdanoff	"	14	34,5	35,2	36
Janne Terentjoff - Leppänen	Kapali	15	46	47	47,5
Okatwi Petroff	Uhtua	22	52	52,5	52,5
Ero Haurijeff	"	14	40,5	40,5	40,5
Marina Haurijeff	"	15	47,5	49	49,5
Donna Tardojeff	"	15	57	58	58
Sivana Rodionoff	Suanto	15	44	44,5	44,5
Alekssi Tichanoff	Uhtua	16	49,5	50,5	51,5
Ero Tardojeff	"	15	52	54	54,5
Maria Haurijeff	"	17	42	45	46
Armi Potapoff	"	17	55	56	55
Outi Tichanoff	"	19	59	60,5	62
Jeli Tardojeff	"	22	60,5	61	61,5
Pedossa Rodionoff	Suanto	17	51	50,5	50
Outi Spamajeff	Uhtua	16	52	54	55
Oksemis Bogdanoff	"	14	38	39,5	40
Matti Andronoff	"	15	45,5	46,5	47
Marppa Spamajeff	"	17	33,5	34,5	34,5
Boamana Rodionoff	Suanto	13	33,5	34,5	35
Huotasi Rodionoff	"	14	33,5	34	33,5
Jeli Haurijeff	Uhtua	20	54,5	55	56,5
Artti Andronoff	"	14	33	33,5	34
Marvanna Tichanoff	"	15	49	49,5	Kipinä
Alekssi Sofronoff	"	14	—	36	37,5
Theodor Pällijeff	"	15	48	48	48,5

Vilkaisu keittiön puolelle

Ruuanlaitosta huolehtivat kaikki tytöt vuorolleen, kuten ohjeesta ruoka- ja vuorolistasta näkyy. Päivittäin oppilaille tarjottiin murkina, päiväteet, päivällinen ja illallinen.

Ruoka - lista

Shounantaina	Maanantaina	Tiistaina	Keskiviikkona	Torstaina	Perjantaina	Lauantaina
laittavat kaik. ki tytöt vuorol- laan.	Lait. Maria Tohampp Osti. Mamasijoff ja ki Hauvijoff	Laitti. Väisänen. goff. Karvonen. hauv. Väisänen. goff.	Lait. J. Lehtondoff Osti. Paridoff ja Mamasijoff.	Lait. Okkai. Petropoff. Osti. Paridoff. Sanya. Bogdanoff.	Lait. Oute. Lehtondoff Mamina. Hauvijoff. Mami. Hauvijoff. gudugi. Kuntoff.	
Murkina kl. 7.8	Murkina kl. 7.8	Murkina kl. 7.8	Murkina kl. 7.8	Murkina kl. 7.8	Murkina kl. 7.8	Murkina kl. 7.8
leipä, vöitä ja liä	leipä ja keliä	leipä, pyöreitä potteja ja suola kalaa	leipä ja velli ta potteja suola kalaa	leipä ja pyöreitä ta potteja suola kalaa	leipä ja velli leipä, potteja pyöreitä, kalaa	
Tieto kl. 11	Tieto kl. 11	Tieto kl. 11	Tieto kl. 11	Tieto kl. 11	Tieto kl. 11	Tieto kl. 11
Päivällinen kl. 2.4	Päivällinen kl. 2.4	Päivällinen kl. 2.4	Päivällinen kl. 2.4	Päivällinen kl. 2.4	Päivällinen kl. 2.4	Päivällinen kl. 2.4
leipä, vöitä ru. sina tai maza-og puu.	leipä ja liha, soppaa	Kauran ryymä, puuroa ja vöi silmän koralle	Kalaapöytä ja puuroa vöi sil- män koralla	Kauran ryymä, puuroa vöi sil- män koralla	leipä, liha, vokkaa	Kauran ryymä, puuro ja vöi silma.
Mallinen kl. 7.8	Mallinen kl. 7.8	Mallinen kl. 7.8	Mallinen kl. 7.8	Mallinen kl. 7.8	Mallinen kl. 7.8	Mallinen kl. 7.8
Tieto, leipä, vöi, ta ja kalaa.	Tieto, väikeleipä	Tieto, leipä ja suola kalaa.	Tieto, leipä ja voita.	Tieto, leipä ja kalaa	Tieto, leipä ja voita	Tieto, leipä ja kalaa.